

Boris Kagarlitskij: En rysk sociolog förklarar varför Putins krig går ännu sämre än det verkar

[Ur [Jacobin](#), 22 juli 2022. Boris Kagarlitskij är professor i sociologi på Moscow School of Social and Economic Sciences och redaktör på [Rabkor](#). Bland hans publikationer finns på svenska *Radikalismens återkomst* (Nixon 2002) och *Sovjetunionen – monolit i upplösning* (Daidalos 1991), och på engelska *Between Class and Discourse: Left Intellectuals in Defence of Capitalism* (Routledge, 2020), *Empire of the Periphery: Russia and the World System* (Pluto, 2007) och *Restoration in Russia: Why Capitalism Failed* (Verso, 1995). Intervjuare är Loren Balhorn som är redaktör på *Jacobin* och som tillsammans med Bhaskar Sunkara har redigerat *Jacobin: Die Anthologie* (Suhrkamp, 2018). Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

(*Jacobins kommentar*: Den ryska allmänhetens svar på invasionen av Ukraina har tystats och protesterna mot kriget kvästes snabbt. Men krigets långsamma framsteg orsakar en rad andra kriser, och gör Putins inre krets alltmer isolerad.)

När det ryska angreppet nu går in på sin femte månad riskerar kriget att förlora den internationella allmänhetens uppmärksamhet, och – åtminstone i Europa – ersättas av stigande mat- och bensinpriser, snabbt stigande inflation och ännu en sommar med rekordhöga temperaturer. Ju längre kriget varar, desto troligare är det att det, precis som kriget från Afghanistan till Jemen, blir normaliserat och accepterat. Men för folket i Ukraina är invasionen en ofrånkomlig verklighet, där ryska trupper tränger allt längre in i landets östra delar och antalet civila offer stiger.

Till skillnad från detta har nyheterna från Ryssland helt klart tystnat sedan invasionen började. De inledande rapporterna om protester mot kriget, chauvinistiska regeringsvänliga demonstrationer och stängda McDonaldsrestauranger har sedan länge försvunnit från rubrikerna. Stödet för kriget kanske är dämpat, men det har under de senaste månaderna heller inte funnits många tecken på folkligt motstånd. Har ryssarna fogats sig i sitt öde? Loren Balhorn talade med Boris Kagarlitskij, sociolog från Moskva och värd för den populära pratshowen *Rabkor* på YouTube, för att få höra mer om effekterna av kriget och hur starkt Vladimir Putins grepp om makten egentligen är.)

Loren Balhorn: I början av invasionen av Ukraina fanns det massor av rapporter om protester mot kriget över hela Ryssland. Saker och ting verkar ha tystnat sedan dess, och allt fler mediekkanaler hävdar att de flesta ryssar stöder Putin. Du bor i Moskva – hur är stämningen?

Boris Kagarlitskij: I början var det en hel del protester, men de krossades på ett mycket brutalt sätt. Rörelsen krossades fysiskt, i alla fall på ytan. Folk hamnar nästan dagligen i fängelse – Alexej Gorinov, till exempel, dömdes just till 7 års fängelse för att ha talat mot kriget under ett möte med Krasnoselskijs kommunfullmäktige i Moskva.

Det är ett sätt att skrämja folk, och i viss mån fungerar det. Inte mindre än 4 miljoner människor har lämnat landet sedan den så kallade ”speciella operationen” inleddes. Ukraina rapporterade att

cirka 7-8 miljoner människor lämnade landet, men omkring hälften av dem har redan återvänt. I den meningen är det antal människor som har emigrerat från Ryssland ungefär lika många som flydde från Ukraina. Med tanke på att ingen bombas här, ger det en aning om allmänhetens inställning.

LB: Så du tror inte att majoriteten stöder kriget?

BG: Det är det mest intressanta sociologiska och politiska problemet: det ryska folket är varken för eller mot kriget. De reagerar inte på kriget.

Det finns förstås opinionsundersökningar som publiceras av Kremlvänliga media som entusiastiskt citeras av källor i väst och en del proukrainska källor, som försöker visa att alla ryssar stöder Putin och är fascister. Men det har inget med verkligheten att göra. Som sociolog kan jag bekräfta att det antal personer som går med att besvara opinionsundersökningar sedan kriget har rasat till en nivå som är helt orepresentativ. Före kriget var den under 30%, som redan det är mycket lågt. Nu ses det som en stor framgång när 10% går med på att svara. Vanligtvis är det 5-7%.

Av dessa 5% stöder omkring 65-70% kriget. Dessa data kan tolkas på två sätt. Det ena, som till större delen delas av den liberala oppositionen, är att folk helt enkelt är för rädda att svara. Jag tror inte att det stämmer helt. Bland de 95% som vägrar att svara kan det finnas ett avsevärt antal som är mot kriget men inte vågar säga det. Men jag misstänker – vilket jag givetvis inte kan bevisa – att de flesta människor inte har någon åsikt alls.

LB: Ingen åsikt alls?

BG: Det kanske chockar dig, men fram till alldeles nyligen kände de flesta ryssar inte till att det pågick ett krig i Ukraina. På TV använder de uttrycket ”speciell operation”, som antyder specialstyrkor som är indragna i någon sorts begränsad aktion någonstans. Det förknippades inte med verkliga fientlighet, med stridsvagnar och artilleri och så vidare, och de rapporterade inga ukrainska civila offer.

Det för mig till min andra punkt: de flesta människor tittar inte på politiska program på TV, och inte heller tittar de på oppositionella media på internet. De är inte intresserade av någon som helst politik. Hela det politiska spektrumet – inklusive både lojalister och oppositionen, oavsett om den är vänster eller fascistisk, liberal eller konservativ – representerar kanske 15-20% av befolkningen, troligen mindre än 10%. Resten är opolitiska.

Å ena sidan är det en stor fördel för regimen, men det är också dess största problem. Ingen går mot regeringen, men inte heller agerar någon för den. Det var därför Covidvaccineringskampanjen misslyckades, och Putin inte kan tillkännage en allmän mobilisering. Volodymyr Zelenskyj tillkännagav häromdagen att han vill mobilisera en miljon personer. Ryssland kan inte mobilisera 200.000 eftersom alla springer sin väg.

LB: Flera oberoende mediekanaler har stängts ner sedan kriget började, och nu agerar statsåklagaren för att förbjuda Journalist- och medieförbundet. Finns det någon offentlig sfär kvar i Ryssland där det ens är möjligt att debattera?

BG: Den är inte helt nedstängd. De försöker så gott de kan, men de lyckas helt enkelt inte. Det som är bra med det här landet är att allt misslyckas, oavsett vad. Det är därför vi skämtar om att fascis- men aldrig skulle fungera i Ryssland – för ingenting fungerar här.

Vår YouTube-kanal, *Rabkor*, har omkring 90.000 prenumeranter och sänder nästan dagligen. Men [en annan vänsterkanal på YouTube] *Vestnik Buri*, till exempel, har omkring 200.000 prenumeranter – för att inte nämna liberala medieprojekt. *Telegram*-kanaler är också mycket populära, det är därifrån jag får en hel del av min information och där det förs diskussioner.

En del av de personer som gör videos emigrerade, och ja, det är problem för oss som är kvar på plats. Jag kallas till exempel ”utländsk agent”, så när jag talar offentligt måste jag läsa upp någon sorts idiotiskt motto om att jag är en utländsk agent annars får jag böter. Men folk skrattar ändå åt myndigheterna, vilket är en bra sak med Ryssland. De fängslar folk, arresterar dem och får dem att betala böter, men ändå skrattar folk åt dem.

Det kommer att bli intressant vad regeringen gör med Igor Strelkov, en av de viktigaste figurerna i Donetsbäckenet 2014 och en mycket aggressiv rysk imperialist och militarist. Han delar målen för den ”speciella operationen”, men har blivit regeringens mest högröstade kritiker, vilket är orsaken till att hans uttalanden ofta återges i ukrainska media. Om han arresteras kommer det att orsaka en hel del ilska inom just den del av samhället som stöder kriget.

LB: Du arresterades under [Leonid] Brezjnev för att ha publicerat *samizdat* (underjordiskt oppositionellt material), och sedan under Putin för att ha deltagit i olagliga demonstrationer. Skulle du säga att förtrycket idag är värre än det var i Sovjetunionen?

BG: Det är svårt att jämföra, eftersom en del aspekter är värre, andra bättre. Det är definitivt värre i den meningen att folk arresteras för lindrigare brott som inte skulle ha noterats under Brezjnev. Sovjetunionen handlade om stabilitet. De gillade inte att någon undergrävde det. Å andra sidan skulle det ha varit kontraproduktivt att vara alltför hård, så förtrycket var rutinmässigt och inte särskilt hårt.

Det finns fler politiska fångar nu än under Brezjnev. Nu måste folk också betala böter, vilket inte praktiserades i Sovjetunionen. Böter är ett mycket kapitalistiskt sätt att bestraffa oliktankande. Men en sak som helt klart är bättre nu är att vi har internet, som ger oss tusen gånger mer kapacitet än vi hade med *samizdat*.

LB: Om de flesta ryssar inte intar någon ståndpunkt om kriget, vad oroar de sig då för? De är väl bekymrade över effekterna av de ekonomiska sanktionerna?

BG: Den ekonomiska situationen försämras och vi kommer att känna av det på allvar i slutet av augusti eller september. Det är en gradvis process. Ett företag stänger igen, folk måste leta efter nya jobb, sedan stänger ett annat, och så vidare. Vissa varor försvinner men inte alla.

Som jag sa är de flesta ryssar opolitiska. De bryr sig om sina jobb, sina familjer, sina närmaste vänner och kanske sina hus och husdjur. Ryssar är inte särskilt religiösa heller, även om kyrkan spelar en viktig roll som politisk institution. Det viktiga är att man har sitt familjeliv, sedan kan man tolerera resten.

Problemet är att det inte kommer att fortsätta så i evighet. Kriget kommer att påverka ens familj, ens arbete och till och med ens husdjur. Och när det börjar påverka folks privata liv kan saker och ting förändras direkt. Jag tror att motståndet kommer att öka väldigt snabbt så fort regeringen gör något som påverkar familjernas liv. Det är därför den inte öppet har förklarat krig.

LB: Det diskuteras en hel del om sanktioner är ett effektivt verktyg för att bromsa den ryska krigsmaskinen och skapa problem för Putin på hemmaplan. Det låter som om du säger att de fungerar.

BG: Tja, det finns sanktioner och sanktioner. En del av dem spelar Putin i händerna, som initiativen att "motverka" rysk kultur och så vidare, eftersom isolering är just regimen ideologi, och att öka den bara kan gynna dem.

LB: Men ekonomiska sanktioner, som ett gasembargo?

BG: Det effektivaste verktyget hittills har varit att dra tillbaka utländska företag från Ryssland, eftersom det leder till andra problem, speciellt embargon på specifika varor som reservdelar.

Den ryska bilindustrin står till exempel still. Den producerar helt enkelt ingenting längre, eftersom den är så beroende av tyska, japanska och sydkoreanska delar. Det militärindustriella komplexet drabbas också, eftersom det inte får tillräckligt med reservdelar. Samma sak med flyget: många inhemska företag har redan gått i konkurs och äts upp av större transportföretag som Aeroflot och S7.

LB: Hur länge tror den ryska ekonomin kan hålla ut?

BG: Den kan fortsätta i ytterligare två eller tre månader, beroende på den speciella industrin. Men det viktiga är att de som verkligen äger allting börjar drabbas av förluster. Ingen bryr sig om industrier eller folk, alla bryr sig om profiter.

Vissa delar av borgarklassen blir allt olyckligare över det som händer och vill verkligen ha någon sorts fredsuppgörelse. Problemet är att de inte har mycket att säga till om politiskt, eftersom besluten tas av en mycket liten grupp kring Putin. Inte alla oligarker har tillgång till honom.

Jag kallar detta en "irrationell maktcentralisering". Den har pågått sedan länge, och skapas delvis av statens ineffektivitet. Den lokala byråkratin är så ineffektiv och korrumperad att centrum för att få något gjort måste samla alltmer makt. Centrum litar inte på de lokala byråkraterna just för att de systematiskt undergräver dem. Det är en självgående process som har blivit helt irrationell och går mycket längre än något vi såg under sovjetperioden.

LB: Om, som du säger, borgarklassen är missnöjd med kriget, öppnar det då möjligheter till sprickor inom den ryska liten eller själva staten?

BG: Putin är den enda som tar beslut, trots att han är extremt isolerad idag. Runt Putin finns en liten grupp som också är extremt isolerad, till och med inom eliten. Det verkar inte som om militären är nöjda. Det finns troligen splittringar inom militären, vi vet inte, men det finns tecken på stora sprickor.

De som står bakom Putin är i huvudsak polismakten och en grupp av de mest privilegierade oligarkerna. Det är en mycket liten grupp inom kapitalistklassen, och det är därför jag tror att de inte kommer att överleva särskilt länge, eftersom det går mot det kapitalistiska samhällets långsiktiga logik. Det krävs en bredare bas, åtminstone inom den härskande klassen, för att styra landet.

Det förklarar regeringens förlamning under de senaste fyra månaderna. Den mycket snäva gruppen, som inte ens representerar eliten längre, har inte lyckats upprätta en samsyn kring ett enda initiativ eller ta några beslut.

LB: Vad har de för plan? Är målet att så småningom nå en uppgörelse och på nytt integreras i väst utifrån en starkare ställning, eller ser vi början på en långsiktig svängning mot Asien?

BG: Det är just problemet: det finns ingen plan. De vet att de har gjort ett fruktansvärt misstag och att det kan bli ödesdigert, och det är ungefär allt. Att det var ett misstag är inte acceptabelt för Putin och hans grupp. Regeringen erkänner aldrig ett misslyckande utåt eller ens informellt, men man kan inte gå framåt utan att erkänna att det var ett misstag. De kan inte utveckla någon strategi.

Västs analyser utgår från att vi har att göra med rationella människor med förnuftiga val, eller åtminstone personer som gör val. Men det finns inga val, ingen gör några val! Även om det finns förslag, så fungerar inga förslag eftersom förslagen inte accepteras av tillräckligt många personer i eliten för att kunna förverkligas.

LB: Om det inte finns någon plan, vad fick då Putin att korsa Rubicon och invadera Ukraina efter åtta års dödläge i Donetsbäckenet?

BG: Det är ett annat vanligt men förståeligt misstag i västs analyser: att tro att kriget har geopolitiska rötter. Jag tror att den internationella politiken spelade en mycket sekundär roll, om ens någon, för beslutet. Det hängde främst på den inhemska situationen, som förklarar varför det skedde så plötsligt och misslyckades så fullständigt. Det var oförberett, det fanns ingen diplomati bakom det, eftersom det inte handlade om utrikespolitik, det handlade om inrikespolitik.

Under den så kallade ”stora lågkonjunkturen” från 2008 till 2010, krympte den ryska ekonomin snabbare än någon annan utvecklad ekonomi. Ryssland var helt beroende av olja och gas. När den globala ekonomin krympte, så rasade efterfrågan på olja och gas också samman, och ledde till Rysslands ekonomiska sammanbrott.

Men 2011 gjorde den bland de snabbaste återhämtningarna. När den amerikanska centralbanken väl inledde sitt program med kvantitativa lättnader, strödde de höga spekulationsnivåerna på oljemarknaden pengar över ryska företag och den ryska eliten, vilket ledde till en klassisk överackumulationskris. De hade massor av pengar men ingenstans att investera dem. Det kunde bara bli möjligt genom att förändra den ryska ekonomins struktur, vilket också betyder att förändra samhällsstrukturen, vilket man inte gör när man har en så fullständigt konservativ regering och elit.

Det underblåste de inhemska motsättningarna, eftersom alla såg att klyftan mellan rika och fattiga växte mycket snabbt, även jämfört med den tidigare perioden. Det ledde också till motsättningar inom eliten om hur dessa pengar skulle fördelas mellan olika grupper. Resultatet blev stor infrastrukturprojekt, som Krimbron, historiens dyraste bro.

I detta läge är en militär expansion ett annat sätt att använda de extra pengarna. Man bygger en hel massa militär utrustning, som man då måste använda på något sätt, så man går in i Syrien. I grund och botten bränner man bara pengar för att understödja sin ekonomi. Denna expansionism kom då tillsammans med en tredje aspekt, nämligen att Putin är allvarligt sjuk.

LB: Fysiskt sjuk?

BG: Han har cancer och några andra sjukdomar. Det är rykten, förstås, men alla på gatan känner till dem. Även om han inte vore sjuk, så kommer han inte att leva för evigt – han har redan suttit vid makten i mer än 20 år. Och när man når en punkt där man måste besluta vem som ska bli nästa

härskare så måste man fråga sig: Hur ska vi hantera övergången?

Putin har flera gånger lovat att inleda övergångsprocessen men har aldrig gjort det, eftersom han så fort han utser en efterträdare inte längre har kontrollen. Den ursprungliga planen från 2020 att förändra konstitutionen, som Putin själv godkände, handlade om att organisera övergången på ett sådant sätt att Putin skulle bli en sorts ayatolla, som i Iran. Så plötsligt, samma dag som Duman planerade att rösta om lagändringen, krävde [den Putinvänliga Dumamedlemmen] Valentina Teresjkova att Putins mandatperiod skulle förlängas, och inom 20 minuter hade alla givetvis ändrat sig och röstade på något helt annat.

De förstörde de institutioner som hade utformats för att sköta övergången, så nu har de en övergång utan några regler som leds av Putin själv. För det behöver man extraordinära maktbefogenheter. Hur får man det? Krig.

Det var på så sätt de kom till en punkt där de behövde ett krig, men de ville inte ha den sorts krig som äger rum nu. Tanken var att ha en kort strid, utropa seger och sedan sköta övergången så som de ville. Efter att processen var slut kanske nästa president skulle kunna ombesörja en försoning med väst.

De var helt säkra på att allt i Ukraina skulle falla samman inom 24 timmar. Planen kanske kunde ha fungerat 2014, men den fungerade inte 2022. De misslyckades.

LB: Med eliten i en sådan kris, hur splittrad är den ryska vänstern om kriget? På avstånd ser det ut som om kommunistpartiet och de flesta fackföreningarna faktiskt stöder det.

BG: Den självständiga fackföreningsrörelsen i Ryssland är ytterst svag. De officiella fackföreningarna är bara en del av staten, de har inget med arbetarrörelsen att göra.

Vad gäller Ryska federationens kommunistparti så finns det i grund och botten tre strömningar. För det första är det ledarskapet. De är helt införlivade i systemet och gör allt de blir tillsagda att göra. Sedan är det basmedlemmarna, som till största delen är mot kriget – folk som Andrej Danilov. Och som vanligt finns det en sorts mitt, politiker som är tysta och väntar på att se vem som vinner.

Det andra socialdemokratiska partiet, Ett rättvist Ryssland, är ännu värre. De gör otroligt chauvinistiska, nästan fascistiska uttalanden, men ganska många har lämnat partiet, och basmedlemmarna har praktiskt taget försvunnit. Jag känner några andra medlemmar som är mycket kritiska men som föredrar att hålla tyst. Utöver det finns förstås den oberoende vänstern, som till största delen är aktiv på YouTube och Telegram.

LB: Har någon av de mindre, oberoende grupperna någon verklig bas i samhället?

BG: Jag tror att de har det. De kan verka marginella, men all sorts politisk aktivitet i Ryssland är marginell just nu. En omstrukturering är på gång, och i den meningen är det avgörande att vara högröstade för att upprätta verkliga rötter i samhället. Jag tycker att vi gör det ganska bra med tanke på den nuvarande situationen.

LB: Om vi tittar framåt, vad kommer att hända närmast? Ser du några öppningar för en antikrigs- eller progressiv rörelse i det ryska samhället?

BG: Jag tror att luften håller på att gå ur armén. Leveranserna av utrustning från väst förändrar den militära situationen drastiskt. Det är väldigt likt Krimkriget, då britterna och fransmännen hade

överlägsna vapen. Om man talar med folk nära det ryska militära etablissemanget, så är det ytterst oroade och ibland till och med drabbade av panik.

Jag tror att om det blir fler nederlag i Ukraina, ja då kommer något att hända. Jag vet inte vad, men det kommer att äga rum dramatiska händelser. Jag säger inte att de kommer att genomföra en kupp, för det är mycket olikt de ryska militära traditionerna, men de kan ingripa på ett eller annat sätt.

Om de försöker inleda en allmän mobilisering eller utvidgar värnplikten till nya grupper, då kommer det att bli uppror. Vi vet inte vad den exakta reaktionen kommer att bli, men den kommer att bli ytterst negativ.

Så sent som igår talade jag med Grigorij Judin, en annan vänsterinriktad sociolog i Moskva som precis återvände från utlandet, och han sa: ”Vet du, om man går runt i Moskva, vad ser man då? Höga staket överallt. Inget annat land i Europa har så många staket.” Folk bakom staketen bryr sig inte om vad som finns på andra sidan, de är bara inhägnade i sin lilla värld.

Regeringen är nöjd med hur samhället ser ut idag. Men om de tvingas riva ner alla dessa staket så kommer det att uppstå något som fullständigt kommer att förändra läget. Det är ett samhälle med små grupper som är helt skilda från varandra, men någon gång kommer de att möta varandra, oavsett om de gillar det eller ej. Och det ögonblicket är vänsterns chans, och en möjlighet för alla som vill ha samhällsförändringar. Folk måste lära sig hur man kommunicerar, hur man organiserar sig och hur man ska hitta sina gemensamma intressen. Det är just det ögonblicket som närmar sig, och det är vår chans.

Se även:

[Evigt krig: från Putin till Peter och tillbaka](#), av Boris Kagarlitskij. Artiklar som behandlar Putins historieskrivning och hur sanktionerna påverkar Ryssland.